

Wehner Tibor: Napkút Kiadó,
Ki akar itt éjszakai portás lenni? 2012.

A válasz megelőzheti-e a kérdést? Ebben a környezetben igen. Vagyis, minden szemérmességemet levetve, én akarok *itt*, meg ha lehet, *ott* is éjszakai portás lenni. Miért? Mert az éjszakai portás fülkéje, főképp, ha nem vigalmi negyed örömházáról vagy lánykollégiumról van szó, a *csönd* lakóhelye. A beszédes csöndé. Ez az az ideális állapot, amikor az ember nyugodtan el tud gondolkodni az olvasottakról, s ha olyan szerencséje van, hogy kiküzdheti magának – jó pénz reményében, mert a vigyázókat mindig jól megfizetik – az *éjszakai portás* címet (valójában rang az!), elméjét tornásztatva nyugodtan olvashatja a *Ki akar itt éjszakai portás lenni?* című könyvet.

A magyar irodalom nem nagyon bővelkedik – a kortárs literatúra pedig Páskándi Gézát leszámítva egyáltalán nem – abszurd drámákban. Déry Tibor *Az óriás-csecsemőjéről* Palasovszky Ödön *Punalua* versjátékán át Weöres Sándor „*panyigai ú*”-jéig kevés az olyan színpadra, égi kifutóra vagy a börtön-mély pódiumára termelt mű, amely a világot történéseivel együtt olyan kalodába zárja, mint a filozofikus burokbán különösképp fullánkös abszurd. Páskándi ilyesfajta nagy műveit (*A bosszúálló kapus, avagy: kérjük a lábukat letörölni; Akik nincsenek a Brehmben; Az eb olykor emeli lábát*, stb.) abszurdoidoknak nevezte, egyéniség lévén megkülönböztetve írásait a klasszikusok jegyezte abszurdtól.

Wehner Tibornak nincs szüksége ilyesféle megnevezés-változtatásokra. Ő *derűs borúval* abszurdokat ír. Színházi környezetben – pislá vagy szemet égető fényben – tudja csak elképzelni hőseinek vagy anti-hőseinek életét. Beszéd, pörgő beszéd és hallgatás (*beszédes hallgatás*) közben derül ki, hogy van-e mondókájuk a világban tapasztalt eseményekről és a saját testükben(?), gondolkodásukban(?) meglévő, valójában az *értelmes blabla* csontozatát kitevő, világmozgató furcsaságokról.

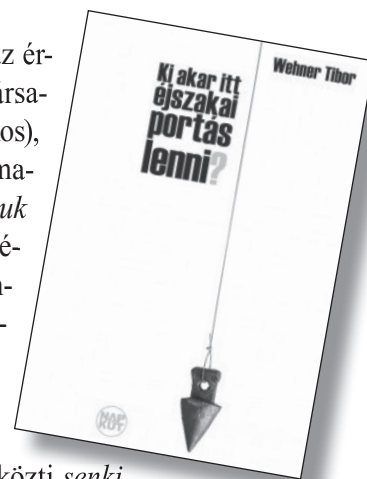
Az abszurd drámák szereplői, ahogyan illik, mindig tíz számmal nagyobb ruhát (malaclopót, imögöt, *vasalt* gatyát) és cipőt viselnek, s nem véletlen, hogy minden pózukon – szövegelésükön – átfú valaminő *hiány*. Az így testrészé váló levegő – akár a kor valósága (diktatúra stb.) kezeli a *fújtatót*, akár az ön-maga előtt fontossá váló személy – szétfeszíti a nor-

ma, a normalitás kereteit. S az értelmes (töbnyire csupán társadalmi helyzetükben fogyatékos), a sűgőlyuk mélységéből a Himalája magasságáig nőző *bábuk* egyfajta, sok szempontból veszélyes s a hatalom által mindenképp irtandó világgépet mutatnak.

Wehner a nyelvre, a logikára, a *formál* logikára és a *normál logikára*, s a kettő közti *senki földjére* bíz mindent. Nála az okozat – dicső személy! – az ok előtt jár, kacskaringósan, a *nyelvi fantázia* vargabetűit (a jó *suszter* tüvel varrja a nyelvet) normális észjárássá emelve. Avval, hogy szereplőit, színpadi bohócait – akár az önigazoló gesztus fényében *csatornabeszéddel* a kanálist is csaknem szentéllé avató harlekinjeit – különleges, a drámai alakoknak szinte fizimiskát kölcsönző nevekkal ruhazza föl, megteremt a későbbi bukfenc, a lajtorján való gurulás első lépcsőjét.

Íme jó pár szereplő neve, hogy lássuk, mi mindent hordoz – a semmit föltupírozva? – a visszafogott nyelv mint hangulatképző elem. ÁÜGY, BÉÜGY (*Ki akar itt éjszakai portás lenni?*); MÁSIK I., MÁSIK II. (*Micsoda*); KWMAWL, ÉS TSA (*És tsa*); A TÁRSA, B TÁRSA (*Bedolgozók*); FÉLMEZTELEN KLOTTGATYÁS, ATLÉTATRIKÓS KLOTTGATYÁS (*A második széncsata*); X/1 magas, rozoga, X/2 alacsony, vézna, Y/1 középtermetű, erős, Y/2 nagy testű (*Nap nap után*); KEMÉNYKALAPOS SÉTAPÁLCÁS, SZEMÜVEGES TÖMZSI, HÓRIHORGAS HAJLOTTHÁTÚ, FÚJTATÓS BEHEMÓT, CSÍKOS TRIKÓS CSAVARGÓFORMA (*Tévedések, tévelygések*). S ha ez utóbbiban a néma *bábuk* mozgással teli eseményét követjük – a negyedik emeletig járó (le-föl) *örökmozgó* liftet és a be- és kiszállás ceremóniáját –, különösen elszédülünk a mozgás-„dialógusokban” csak KS-ként, SZT-ként, HH-ként, FB-ként jelzett szereplők ringlispil-kavalkádjában.

A több mint negyven évvel ezelőtt írott címadó dráma – a könyv legjobb darabja – remekmű. Szinte meghatározhatatlan, hogy mitől. Az aktatologató társadalom – a papírizú kommunizmus – visszáságaitól? A minden ízében megfélemlített ember iszonytató félelmétől? A valódi rabkötrecben, az egyetemes vízióvá váló *irodában* zajló eseményektől? A gödörbe való beleesés – az író tudatosítja bennünk, hogy sok

gödör van – iszonyatától? Ettől is, attól is. De még inkább attól, hogy a mindannyiunkat érintő *létadó* – a befizető is és a vele tartozó is boldogtalan – „az emberi fejlődés legmagasabb fokán” (ki nem mondjuk, hogy mi volt az!) olyan gyötrető, fenyegető valóság lesz, hogy még a jobbak szájában is megkeseredik a nyál.

„Ügyfél I. belép. Béügy felkap az asztaláról egy papírt és Ügyfél I-hez lép. Áügy unottan visszaül az íróasztalához.)

BÉÜGY Igaza van, nem tarthat kacsákat az erkélyen.

ÜGYFÉL I. Éjszakai portás szeretnék lenni.

ÁÜGY (fölnéz) Jöjjön este. Akkor jöjjön este.

BÉÜGY Igaza van, nem tarthat kacsákat az erkélyen.

ÜGYFÉL I: Én éjszakai portás szeretnék lenni.

BÉÜGY Igaza van, nem tarthat kacsákat az erkélyen.

ÜGYFÉL I. (érzi, hogy bele kell mennie a játékba)

Nincs igazam.

BÉÜGY (meglepetten) Nincs igaza? Akkor meg nincs igaza. Akkor valaki másnak van igaza. De azt most nem tudom, hogy kinek is van...

ÜGYFÉL I: Nincs igazam. Tarthatok kacsákat az erkélyen. (Csönd.) Nem vesznek föl éjszakai portást? Éjszakai portás szeretnék lenni. Én.

ÜNŐ Én meg filmszínésznő. Világéletemben filmszínésznő szerettem volna lenni. Van egy barátom...

ÁÜGY (fölnéz) Én nem veszem föl magát. Nem tetszik a pofája. Álmos.

BÉÜGY Próbálkozzon az első ajtónál.

ÜGYFÉL I: (elindul a vécé felé, benyit. Ellenségesen visszanez.)

ÁÜGY (fölnéz) Mit akar itt? Nem ez az első ajtó. Ez a vécé. Angolvécé. Vízöblítéses. Tiszta összkomfort. Nem látja? Maga akar éjszakai portás lenni?

ÜGYFÉL I: (becsukja a vécéajtót, hátrál) Most már nem is tudom. Valahogy, lehet, kezd elmenni a kedvem...”

A *Micsoda* szereplői, Másik I. és Másik II. egy irratlan lépcsőhegyen mászva felejtik el – győzik le – saját bizonytalanságukat, látszat és lényeg, „ott van, és nincs ott” tárgyvalóságának a szorításában. Másik I. okoskodó, az egész wehneri észjárásra jellemző „filozófiája” végighúzódik az egész könyvön. Mert a legfőbb tudás az, hogy nem lehet tudni semmit. „Nagyon nehéz megérteni, hogy ami hiányzik, az nincs. És ezért nem hiányozhat. Érted? És ha ez így van, akkor nem hiányzik az, ami nincs. De minden elveszti értelmét, ami van. A hiány is.”

Az *És tsa* című drámának (valójában monológnek) szexualitással, köznépi jópofasággal és hatalmas én-

tudattal megvert főszereplője – társa mindvégig hallgat – egy csatorna aknájában bogozza az élet dolgait. Minthogy 1981-ből való az írás, az írói bátorság – abszurd ide, abszurd oda – itt jellemformáló tulajdonság. Mert a veszélyes okoskodás nemcsak a hatalmat borzolta föl, ám igazságot szolgáltatni látszott (talán egy kissé igazságot szolgáltatott is) a megannyi szenvedőnek. „Emlékszel még a forradalmi időszakunkra? Emlékszünk még? (Szünet.) Meg a terroristára, igen. Egybeesett. Vagy ugyanaz volt? Sohasem tudom megkülönböztetni.” Ez a darab tüntet a filozofikus blabla-verssel is, mint józanságra ingerlő kacajjal. „Nagykabátban ne ülj be a kádba, / Nagykabátba nem ülj be a kádba, / De ha nagykabátba beülnél a kádba, / Ne nyisd meg a csapot. // Kiskabátba beleülhetsz a kádba, / De ha kiskabátba beleültél a kádba, / Még akkor se, még akkor se, / Még akkor se nyiss csapot.”

A huszonegy (!) abszurd drámát tartalmazó kötet írásai – az első alatt 1971 a dátum, az utolsó alatt 2008 – fokozatosan *elnémulnak*. A párbeszéd és a monológ formáját átveszi a csönd, mikor is az író színpadi, helyzetgyakorló, néző(hallgató)teret borzoló szöveggel van jelen. Olykor Richard Wagner-i (vagy arra utaló) színházi mítoszt teremtve (fény – sötétség), másszor szürreális mozzanatokkal élénkítve az amúgy sem szürke leírásokat. A *látatott* és szinte minden zenekari árokba odaképzelt *láva* egyszer csak előnti a nézőteret, mintha jelezni akarná: a felhőtlen játéknak és a világnak is vége! Ez a Wehner Tibor-i fénnel kísért *csöndrobbanásnak* az üzenete.

Wehner, az író, a gondolkodó, a színpad, a maszk, a jelmez, a díszlet a képzőművészeti is fontos hátter tudósa érti a csíziót. Nemcsak művészettörténészként, hanem drámaíróként is jelentős. Ha a *Ki akar itt éjszakai portás lenni?* című abszurd dráma-kötete angol vagy francia nyelven jelent volna meg, világszenzáció lenne. (Gyalázat, hogy itthon két évtizedet kellett várni, hogy olvasó elé kerülhessen.) Így csupán – az álmos színházi szakma jobban figyelhetne a különleges értékekre – magyar szenzáció. Egy olyan, a már említett klasszikusoktól máig tartó hitűtöltést, amely fájó seb a magyar irodalom térképén.

Ezért is büszkeséggel tölt el, hogy a *sötétet* is föl-villanyozó kérdésre – *Ki akar itt éjszakai portás lenni?* – bátran rávághatom, hogy én. Én – minden bizonynyal.

Szokolczay Lajos